
La delinqüència i el seu mesurament

PID_00247552

Josep Maria Tamarit Sumalla
Irene Montiel Juan

Temps mínim de dedicació recomanat: 4 hores

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. El problema del mesurament del delicte	7
2. Les dades oficials	9
3. Les enquestes de victimització	14
3.1. Origen i característiques	14
3.2. Conceptes fonamentals i resultats	18
3.3. Les enquestes a Espanya	19
3.4. Les enquestes a Catalunya	21
4. Les enquestes d'autoinforme	22
5. La criminalitat a Espanya i a Catalunya	23
6. La por al delicte	33
7. Fenomenologia criminal	36
Resum	38
Activitats	39
Exercicis d'autoavaluació	39
Solucionari	41
Glossari	42
Bibliografia	43

Introducció

Aquest mòdul aborda una de les qüestions fonamentals de la criminologia des que aquesta entra en la seva etapa científica, que és el coneixement de la delinqüència, la seva evolució i distribució espacial. Conèixer la dimensió real de la criminalitat esdevé una eina fonamental per a l'elaboració d'un discurs politicocriminal de base científica i racional en una matèria altament sensible als interessos dels diversos agents polítics, socials i econòmics. Per això s'ofereixen aquí els conceptes bàsics relatius a les estadístiques oficials i a les dades que s'han anat produint com a conseqüència de l'evolució de la recerca criminològica, per la qual cosa es posa un accent especial en les enquestes de victimització, considerades avui, malgrat les crítiques de què sovint són objecte, un instrument bàsic per al seguiment de l'evolució de la delinqüència. A més dels elements de tipus metodològic, es presenten i comenten els resultats de les enquestes a escala europea, espanyola i catalana.

Finalment també s'aborden, tot i que amb menys profunditat, qüestions relacionades com les enquestes d'autoinforme o la por al delictes i la relativa a les formes del delictes, i es fa referència a l'evolució de la fenomenologia criminal i les noves manifestacions delictives en la societat del risc i la societat del coneixement.

Objectius

Els objectius que haureu d'assolir una vegada treballats els continguts d'aquest mòdul són:

- 1.** Comprendre la transcendència del coneixement del mesurament del delictes i la seva evolució per a la teoria criminològica i la política criminal.
- 2.** Conèixer les fonts d'informació sobre el delictes i la seva evolució.
- 3.** Interpretar i analitzar les xifres oficials de delinqüència.
- 4.** Conèixer els principals aspectes metodològics de les enquestes de victimització i analitzar-ne els resultats.
- 5.** Conèixer l'evolució de la delinqüència en els darrers anys en l'àmbit internacional, europeu, espanyol i català.

1. El problema del mesurament del delictes

Conèixer la dimensió i la distribució espacial i temporal dels fets delictius ha estat i és una de les funcions principals de la criminologia. Sempre s'ha considerat necessari establir quantitativament les taxes de delictes en un àmbit territorial determinat i observar-ne l'evolució al llarg del temps. Disposar de dades fiables sobre la distribució i l'evolució de la delinqüència és un element cabdal per a poder fer comparacions, ja que només mitjançant la comparació es pot adquirir consciència sobre la magnitud d'un problema o sobre quins són els punts que més atenció necessiten en un país o àrea determinada sobre els quals es vulgui planificar la prevenció i el control del delictes o avaluar els resultats de les mesures adoptades. Els estudis de mesurament del delictes també permeten posar a prova les teories criminològiques i analitzar la reacció de la societat i del sistema penal davant del delictes.

Els resultats obtinguts són necessaris per a l'anàlisi de la distribució territorial del delictes, les diferències pel que fa a l'edat, el sexe i les característiques socials de les víctimes. En general, les diferències individuals bàsiques presenten cert mimetisme entre víctimes i infractors. D'una manera esquemàtica, s'ha dit que uns i altres acostumen a ser, preferentment, una persona jove, de sexe masculí i de recursos escassos. En l'edat és on les diferències són més clares, tant pel que fa al risc de delinquir com de ser víctima. Pel que fa al sexe, les diferències són molt acusades en els infractors i de vegades inexistents en les víctimes, amb grans diferències segons tipologies delictives. La relació entre pobresa i delictes és, finalment, potser la qüestió més complexa.

La imatge del delictes com l'acte d'un pobre contra un pobre descriu malament la realitat. Avui es tendeix a acceptar que no hi ha una relació directa entre els dos fets. Sovint els increments de la delinqüència van més associats a períodes de creixement que a temps de crisi econòmica i diverses teories ens permeten descobrir que és menys la pobresa i més la **deprivació relativa**, la frustració d'expectatives, l'exclusió social o l'anomia el que proporciona explicacions sobre els increments de la criminalitat.

Mesurar el delictes ha estat una preocupació que ha acompanyat la criminologia des dels inicis, que sempre ha prestat una atenció especial a l'estadística criminal. Fins i tot aquesta preocupació és anterior a la consciència sobre la mateixa disciplina. Entre els precursors de la criminologia científica ocupen un lloc destacat estudis com els de Quetelet, fets sobre les primeres estadístiques oficials aparegudes a França durant la primera meitat del segle XIX.

Ja des del començament es va plantejar el problema de la **xifra fosca** o, també anomenada **xifra negra**, de la delinqüència, formada pels delictes que no arriben a ser coneguts oficialment i, per tant, no queden reflectits en l'estadística. El problema principal és, per tant, com es pot arribar a conèixer la dimensió real de la delinqüència, qüestió sobre la qual abunden les posicions escèptiques, com la de Christie (1982), segons el qual mai no podrem saber si hi ha molta delinqüència, si ha incrementat o si ho farà en el futur.

L'escepticisme està relacionat amb dificultats «tècniques» alhora que amb la naturalesa del que cal mesurar, la delinqüència com a comportament humà i com a fet social.

Advertia Young (1988) que, «en el fons la mesura del delictes és una qüestió política i conceptual. Les xifres del delictes [...] no són "fets consistents" en el sentit que ho són l'alçada i el pes dels cossos físics».

Veurem tot seguit quines són les fonts de coneixement de què se serveix la criminologia sobre l'evolució de la delinqüència, distingint entre les fonts oficials i les que pot aportar la recerca criminològica.

2. Les dades oficials

El mesurament oficial del delictes ha tingut normalment com a eines bàsiques les estadístiques policials i judicials. La fiabilitat d'aquestes dades com a font de coneixement de la criminalitat és relativa, perquè ha de fer front a diversos problemes. Un primer problema és la dificultat de fer comparacions transnacionals, atès que cada estat té diferents criteris i sistemes de recollida i classificació de la informació. També és freqüent cridar l'atenció sobre les diferències legislatives pel que fa a la categorització de les figures delictives.

Amb tot, cal destacar diverses iniciatives que recullen i s'esforcen per presentar d'una manera sistematitzada dades de diversos països, com l'elaboració l'any 1978 de *l'Enquesta de les Nacions Unides sobre tendències delictives i l'operació dels sistemes de justícia penal* (també coneguda com a *Enquesta sobre tendències delictives*), utilitzant estadístiques policials, judicials i penitenciàries. Alguns organismes internacionals fan una tasca de recollida i organització de dades. És especialment remarcable, en aquest sentit, *l'Estadística penal anual del Consell d'Europa (Space I)*, elaborada sota la direcció d'Aebi/Delgrande (2010, amb dades referides al 2008) sobre població penitenciària, o *Space II* que conté dades de condemnats a penes comunitàries o persones en règim de llibertat a prova (*probation*). El 30 d'abril del 2013 es van publicar els resultats d'una nova enquesta sobre les estadístiques penals del 2011 als estats membres de la CE.

El problema principal de les estadístiques oficials és el de la xifra fosca. Podem veure les causes del nombre elevat de fets delictius que no arriben a ser registrats oficialment si tenim en compte les situacions següents:

- 1) Delictes que no són detectats perquè la mateixa víctima no n'ha tingut coneixement o no els ha percebut com a situació delictiva que pot ser denunciada. Aquest darrer és un problema que s'ha plantejat amb relació a la violència familiar o als abusos sexuals de menors.
- 2) Delictes sense víctima dels quals ningú fora de l'autor no té coneixement.
- 3) Delictes que la víctima decideix no denunciar.
- 4) Delictes que la víctima comunica a la policia però que per diverses raons (no donar-hi importància, desconfiança, dificultat d'aclariment o decisió de prioritzar altres investigacions, manca de zel policial...) no s'arriben a registrar o no formen part de les estadístiques de la Fiscalia. De fet, la Llei 41/2015, de 5 d'octubre, de modificació de la Llei d'enjudiciament criminal per a l'agilització

Diferències legislatives sobre el delictes

El que segons el Codi penal espanyol constitueix un delictes de robatori en la modalitat de força en les coses en altres sistemes normatius és una forma de furt i al Regne Unit hi ha figures delictives com *burglary* (robatori en habitatge) o *assault* (agressió violenta) que no tenen una correspondència en tipus delictius del codi espanyol o d'altres països de l'Europa continental o de Llatinoamèrica.

Llei 41/2015, de 5 d'octubre, de modificació de la Llei d'enjudiciament criminal

L'article 284.2 LECr estableix que, quan no existeixi autor conegut del delictes, la policia judicial conservarà l'atestat a disposició del Ministeri Fiscal i de l'autoritat judicial, sense enviar-l'hi, llevat que es tracti de delictes contra la vida, contra la integritat física, contra la llibertat i la indemnitat sexuals o de delictes relacionats amb la corrupció; que es practiqui qualsevol diligència un cop transcorregudes setanta-dues hores des de l'obertura de l'atestat i aquesta hagi tingut algun resultat; o que el Ministeri Fiscal o l'autoritat judicial en sol·licitin la remissió.

de la justícia penal i l'enfortiment de les garanties processals (Llei 41/2015 de 5 d'octubre) ha introduït diverses novetats importants en l'àmbit del procés penal i també pel que fa a la remissió dels atestats per part de la policia judicial.

Conèixer aquestes situacions té un interès evident per a la recerca i la praxi criminològica i per al disseny de programes de prevenció del delictes. Molts d'aquests programes estan dirigits a objectius com el reforçament psíquic de les víctimes de violència en la parella perquè puguin superar la por a denunciar els fets, o donar pautes als professionals amb contacte amb infants perquè siguin capaços de detectar situacions d'abús. També interessa conèixer els motius pels quals les víctimes denuncien o no els delictes o per què la policia sovint no investiga certs fets o incorre en pràctiques fins i tot sovint no legals però presents arreu com la «retirada de denúncia» de delictes públics que comporten obligació de persecució amb independència que hi hagi denúncia o no de la part agreujada. S'ha utilitzat la imatge de l'iceberg per a descriure la situació que deriva d'aquestes causes, en el sentit que la major part de la delinqüència real no arriba a aflorar ni tan sols en l'àmbit policial. La recerca criminològica s'interessa per saber per què es produeixen taxes molt baixes de denúncia en alguns fets delictius, que sovint són els que tenen un impacte més profund en les víctimes.

De tota manera, el que ens interessa destacar aquí és que, malgrat les limitacions intrínseques, les dades oficials que proporcionen una informació més aproximada sobre la realitat de la delinqüència són les dades policials basades en denúncies, perquè són les més properes al fet. Com més progressi el curs de la denúncia per mitjà dels diversos agents que componen el sistema de justícia penal, més possibilitats hi ha que el reflex quantitatiu de la criminalitat real quedi distorsionat.

Aquest fet pot provocar certa sorpresa, atès que l'existència del delictes només es pot afirmar, d'acord amb el principi de la presumpció d'innocència, quan hi hagi una sentència condemnatòria ferma contra l'acusat dictada en un procés just. Però aquí ens referim no a l'existència de fets singulars, sinó al problema del mesurament de la criminalitat com a fenomen social i en aquest sentit cal tenir en compte que un fet delictiu registrat policialment en molts casos no acaba amb la condemna de l'autor, per moltes raons, com poden ser:

1) La policia no aclareix el delictes i no disposa de les mínimes proves per a posar-les a disposició de la fiscalia o del jutjat, per exemple perquè no pot saber a qui atribuir-ne l'autoria. El concepte de *delictes aclarit* és de tipus policial i implica que es considera el cas policialment resolt, amb independència que després hi hagi o no condemna.

Violació i tràfic de drogues

Com a exemple de l'estudi de factors que permeten explicar les modificacions en la tendència a denunciar, Maguire (1994) estableix una relació entre l'increment de les violacions i els delictes de tràfic de drogues registrats al Regne Unit durant la dècada de 1980 i la millora de l'atenció a víctimes de violació i es van dedicar més recursos policials al control del tràfic d'estupefaents.

2) El ministeri fiscal o el jutge, segons qui tingui atribuïda la competència de la instrucció en cada sistema jurídic, decideix no obrir procediment per insuficiència de proves. En els sistemes anglosaxons en general s'accepta que la fiscalia pugui decidir no perseguir per raons relatives a la gestió de recursos escassos i la necessitat de prioritzar altres investigacions. A països de l'Europa meridional de tradició legalista en la major part de delictes hi ha obligació de perseguir, però en la pràctica hi ha casos en què les fiscalies i fins i tot els òrgans judicials opten per no fer-ho.

3) S'ha instruït un procediment judicial o a la fiscalia però se'n decideix el sobreseïment, per manca de proves, perquè l'imputat ha mort o s'ha sostret a l'acció de la justícia o perquè hi ha hagut, en els sistemes que ho accepten, un acord reparador entre autor i víctima en un procediment extrajudicial.

4) S'ha fet la instrucció però la fiscalia opta per no acusar o per retirar l'acusació i no hi ha, en els sistemes que l'accepten, acusació particular.

5) Després de fer-se el judici, hi ha sentència absolutòria perquè no s'ha provat el fet, perquè no es pot atribuir l'autoria a l'acusat o perquè ho aplica una causa d'exempció de responsabilitat penal.

Podem comprovar, doncs, que les dades judicials basades en sentències condemnatòries tenen utilitat per a la recerca criminològica, especialment la referida a analitzar el funcionament del sistema judicial i el procés de decisió i imposició de sancions pels tribunals, però no com a font de coneixement de la criminalitat real. També tenen un valor escàs, tot i ser més properes al fet, les dades de diligències judicials incoades.

Estadística judicial espanyola

En un estudi comparatiu entre xifres policials i judicials espanyoles, Stangeland (1994) va posar en relleu que el nombre de diligències prèvies incoades (procediment d'instrucció judicial seguit per la major part de delictes a Espanya) era molt superior al nombre de delictes registrats per la policia, la qual cosa suposava necessàriament que almenys una de les dues xifres era errònia, ja que no hi pot haver més delictes instruïts que denunciats.

Stangeland va demostrar que les dades policials eren més fiables i va detectar desajustaments en les dades judicials derivades de circumstàncies pròpies de la burocràcia judicial, com obrir més d'un expedient per un mateix fet en diversos jutjats que després era computat com si es tractés de dos delictes. En general, l'estadística judicial espanyola, basada en dades trameses pels secretaris judicials i que no són objecte d'un tractament estadístic professionalitzat, presenten deficiències greus i per tant sempre necessiten la complementació per altres dades.

Més allunyades encara de la criminalitat real són les dades penitenciàries, que no serveixen per a mesurar el delicte sinó la resposta que s'hi dona. Les dades de població penitenciària i d'altres mesures penals tenen gran utilitat per a analitzar la relació existent entre l'evolució de la delinqüència, mesurada amb altres instruments, i el rigor punitiu d'un sistema penal. En els darrers anys

Vegeu també

Ens ocuparem d'aquestes qüestions relacionades amb les dades penitenciàries quan tractem del sistema de resposta al delicte en el mòdul «La resposta al delicte. El sistema de justícia penal».

un tema de gran interès als Estats Units ha estat el d'establir per què mentre la criminalitat ha evolucionat a la baixa a partir de la dècada de 1990 en el mateix període la població penitenciària ha continuat augmentant.

Les estadístiques policials són tractades i presentades d'una manera acurada als països anglosaxons. El Home Office britànic publica regularment les seves estadístiques i ha elaborat el *National crime recording standard*, introduït des de l'any 2002 a totes les forces policials per a millorar el registre dels delictes. Una avaluació del sistema de registre va ser publicada el novembre de 2014, i va concloure que n'havien de millorar la qualitat dels registres de dades. De fet, l'informe d'avaluació publicat pel *UK Statistics Authority* conclou que les estadístiques basades en les dades policials no compleixen els estàndards necessaris per ser considerades estadístiques nacionals, perquè aproximadament un de cada cinc delictes l'any no és registrat correctament (un de cada tres, si parlem de delictes contra les persones, i un de cada quatre, si ens referim a delictes sexuals). Els resultats del *Crime Survey for England and Wales* publicat el setembre del 2016 indiquen una xifra total de delictes de 6,2 milions, molt similar a la dels darrers anys. Aquesta xifra pràcticament es duplica si es tenen en compte els delictes relacionats amb les TIC (11,8 milions), essent el frau i els delictes derivats del mal ús tecnològic actualment els més habituals. No obstant això, aquests són els que presenten més dificultats per ser registrats de manera correcta i distorsionen la imatge real de la tendència criminal actual. Al contrari, s'observa un increment del 22% en els delictes contra les persones registrats per la policia el 2015 respecte a anys anteriors, la qual cosa no indica un increment de delictes, sinó una millora notable en el sistema de registre.

A Alemanya, el Bundeskriminalamt (agència federal depenent del Ministeri de l'Interior) també publica anualment l'estadística federal de criminalitat registrada. Segons l'informe de 2015, el nombre de delictes registrats és de 6.330.649, la qual cosa representa un increment moderat (6,1%) de la criminalitat des de l'any 2013 (5.961.662), després d'un període bastant estable entre 2011 i 2013 i d'una tendència decreixent anterior, entre 2004 i 2010. La quota de delictes per 100.000 habitants hauria disminuït de 8.337 l'any 1993 a 7.383 el 2009, però no ha deixat de créixer des del 2011 (de 7.328 el 2011 a 7.793 el 2015). L'augment s'hauria produït, sobretot, en els furts a botigues, en el robatori de carteres i de llars i en els delictes relacionats amb drogues; mentre que s'observa una tendència decreixent en la criminalitat de carrer, en els danys a la propietat i en els delictes econòmics. Segons l'estadística oficial, la quota d'esclarament evoluciona amb un increment continu, passant d'un 43,8% l'any 1993 a un 56,3 l'any 2015; per bé que, com és habitual, amb diferències remarcables entre les diverses categories delictives, de manera que hi ha més èxit policial respecte als delictes violents que en els delictes patrimonials.

Amb tot, cal no oblidar que no és possible fer comparacions transnacionals amb xifres oficials. A més de les diferències a què ja hem fet referència, s'ha de tenir en compte que, per sota de les oscil·lacions de la criminalitat, les reformes legals i els canvis en el sistema de registre de dades, hi ha una tendència

Home Office Counting Rules (HOCR) i National Crime Recording Standard (NCRS)

Estableixen les regles que han de seguir tots els cossos policials a l'hora de registrar els delictes i serveixen de guia per auditar periòdicament com s'estan aplicant, per mitjà dels indicadors preestablerts. Així avaluen la integritat de les dades registrades per cada cos policial.

Adopten un enfocament orientat a les víctimes segons el qual cada notificació per part d'aquestes ha de ser registrada com a delicte, a no ser que hi hagi evidències fiables en contra.

<https://www.justiceinspectores.gov.uk/hmic/publications/crime-recording-making-the-victim-count/>

general de fons a l'increment i la intensificació dels mecanismes de control social formal pròpia del procés de desenvolupament de les societats, que té com a efecte una tendència a l'augment del nombre de denúncies, de les denúncies que es registren, del nombre de persones detingudes, enjudiciades i finalment sotmeses a control penal.

A Espanya les estadístiques existents són les següents:

- 1) Estadístiques dels cossos i forces de seguretat de l'Estat, la Policia Nacional i la Guàrdia Civil.
- 2) Estadístiques de les policies autonòmiques que tenen atribuïda la competència en el control del delictes, que són el Cos de Mossos d'Esquadra a Catalunya i l'Ertzaintza al País Basc.
- 3) Dades de la memòria de la Fiscalia General de l'Estat.
- 4) Estadístiques judicials sobre nombre de diligències i sobre sentències.
- 5) Dades dels jutjats de menors.
- 6) Estadística penitenciària de la Secretaria d'Estat d'Assumptes Penitenciaris del Ministeri de l'Interior.
- 7) Estadística penitenciària i de mesures penals alternatives del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

3. Les enquestes de victimització

3.1. Origen i característiques

Les enquestes a les víctimes van ser desenvolupades com a metodologia de manera bastant tardana, i van ser part del creixement general dels mètodes positivistes i quantitativs en les ciències socials. La primera ocasió en la qual es va considerar el recull d'estadístiques delictives a escala internacional va ser en el Congrés General Estadístic de Brussel·les el 1853. L'esforç següent d'importància que es coneix es va fer en el Congrés Internacional sobre la Prevenció i Repressió del Delicte, que va tenir lloc a Londres el 1872. En aquestes reunions va sorgir un factor que ha continuat en primer pla en tots els esforços subsegüents, és a dir, el problema de la comparació de les definicions.

Els primers treballs criminològics, duts a terme durant la dècada de 1930, se centraven a estudiar els delinqüents i no les víctimes, per a comprendre'n millor les motivacions i les causes de la seva agressió. El debat públic sobre el problema de la delinqüència prenia només com a font d'informació les estadístiques oficials, principalment les recollides per la policia. L'interès governamental per a transcendir a les seves pròpies fonts administratives i fer enquestes a la població va augmentar durant la Segona Guerra Mundial. A Finlàndia es va introduir una pregunta sobre propietat robada en les enquestes d'opinió de Gallup en la dècada de 1940. Al Regne Unit, l'interès creixent en l'opinió de la ciutadania es va reflectir en el llançament el 1941 de l'Enquesta social governamental, denominada *Enquesta social en temps de guerra (wartime social survey)*. Aquestes primeres enquestes se centraven en preguntes sanitàries i econòmiques, juntament amb certes actituds públiques.

Durant la dècada de 1960, els criminòlegs van prendre consciència de les debilitats de les fonts administratives i van buscar mètodes alternatius que poguessin oferir una descripció més precisa i informativa dels problemes delictius. Les primeres enquestes de victimització es van fer en les dècades de 1960 i 1970, i estaven dissenyades per a examinar la «xifra fosca» del delicte. Ja cap a la dècada de 1970, el paper d'aquestes enquestes es va veure enfortit per la pressió de la teoria feminista i posteriorment de la victimologia, que emfatitzava la importància de les opinions de les víctimes respecte a la seva victimització i la «invisibilitat» de certs tipus de delicte en les estadístiques oficials, com l'agressió sexual i la violència domèstica. Les primeres enquestes de victimització van ser, principalment, a petita escala i d'una manera experimental. A més d'intentar comprendre els delictes que no estaven ben identificats en les estadístiques policials, aquestes enquestes van ser una eina d'investigació important per a ajudar a identificar aspectes del delicte i la victimització que les fonts administratives no podien capturar fàcilment. Les enquestes van co-

**Enllaç d'interès:
Atlas d'enquestes de
victimització**

Per a més informació, recomanem consultar la pàgina web del Centre d'Excel·lència per a Informació Estadística del Govern, Seguretat Pública i Victimització de la UNODC.

[http://
www.cdeunodc.inegi.org.mx/
index.php/mapa/](http://www.cdeunodc.inegi.org.mx/index.php/mapa/)

mençar a incloure les actituds del públic amb relació al delicte i, a mesura que es començaven a produir sèries cronològiques de llarg termini, es van fer cada vegada més útils en el mesurament de tendències i es van acreditar com a mesura de l'èxit o del fracàs en la reducció del delicte.

Al Regne Unit, la primera Enquesta social governamental relacionada amb el delicte va tenir lloc el 1972. Tanmateix, altres països també havien començat a explorar maneres noves i millors de mesurar el delicte per mitjà d'entrevistes al públic. El 1970 i el 1973, Finlàndia va fer la que probablement és la primera enquesta nacional sobre victimització, en aliança amb Gallup Finland. El 1973, Holanda també va llançar la seva primera enquesta sobre el delicte, que va incloure del 1974 al 1980, com a enquesta estesa del centre d'investigació del Ministeri de Justícia i, del 1980 al 2005, com a Enquesta nacional anual sobre el delicte d'estadística d'Holanda.

De gran rellevància per a l'aparició i consolidació de les enquestes de victimització va ser la realització el 1972 de l'Enquesta nacional sobre el delicte als Estats Units, desenvolupada a partir del treball fet pel Centre Nacional d'Investigació de l'Opinió i la Comissió presidencial sobre el compliment de la llei i l'administració de justícia. El propòsit d'aquesta Comissió va ser investigar la naturalesa i les causes del delicte als Estats Units i recomanar polítiques per a enfrontar-lo. Ja els primers estudis pilot havien mostrat un nivell delictiu significativament més elevat que el policialment registrat, la qual cosa va reforçar les enquestes de victimització com un mètode adequat per a identificar les victimitzacions no denunciades a la policia.

Austràlia va conduir la seva primera enquesta de victimització el 1975 i a Suècia la primera vegada que l'Enquesta nacional sobre les condicions de vida va incloure un mòdul sobre victimització va ser el 1978-1979. El 1981 el Regne Unit va llançar l'enquesta britànica sobre el delicte (*British crime survey*, BCS) per a comprendre millor la victimització en aquest país. La primera BCS (1982) es va fer a Anglaterra, Gal·les i a Escòcia. Des d'abril de 2001, la BCS es fa anualment a Anglaterra i Gal·les, i s'ofereix informació sobre la victimització i la naturalesa dels delictes. A molts altres països es realitzen enquestes a les víctimes d'una manera regular, com, per exemple, al Canadà, Itàlia i Suïssa. Molts altres països han explorat la viabilitat de fer enquestes per mitjà d'estudis pilot o amb la inclusió de preguntes sobre el delicte als qüestionaris usats per a les enquestes domèstiques ja existents sobre altres assumptes socials.

A mesura que les enquestes de victimització van ser adoptades més àmpliament a tot el món occidental, també es va fer possible usar-les per a estudis comparatius a escala internacional.

El problema més gran amb els estudis comparatius va continuar essent que hi havia diferències en les definicions del *delicte* d'un país a l'altre. A fi de superar aquest obstacle es va desenvolupar l'Enquesta internacional a víctimes del delicte (ICVS, per les seves sigles en anglès) el 1987.

Enquestes ICVS

La primera ICVS es va efectuar el 1989 i es va repetir el 1992, 1996, 2000 i 2005, amb la participació d'UNICRI i ONUDD. En l'enquesta del 2000, van intervenir 17 països industrialitzats, mentre que en la del 2005 van participar 18 països, en aquest cas tan sols europeus.

Les enquestes de victimització s'han desenvolupat sobretot a les nacions desenvolupades, encara que posteriorment s'han expandit en alguns països en desenvolupament i de l'Europa de l'Est. Avui més de 70 països han efectuat almenys una enquesta. Les enquestes de victimització són ja una eina reconeguda que ajuda els governs i el seu públic a comprendre els seus problemes delictius i la millor manera d'abordar-los. A més, en dècades recents també s'ha donat molta atenció a l'estudi dels aspectes subjectius de la criminalitat, com la por al delicte, les inquietuds i les estratègies de protecció. Tanmateix, han estat creditores de crítiques serioses, entre les quals es poden destacar:

- 1) Hi ha àmbits de la criminalitat resistents a les enquestes de tipus quantitatiu i és difícil fer aflorar delictes que succeeixen en l'àmbit familiar, de caràcter sexual o fets que, malgrat no ser els més usuals, es poden trobar entre els més greus. La investigació específica en violència familiar ha permès fer aflorar importants bosses de victimització que escapen a les enquestes generals. Així, per exemple, Straus (1999) ha assenyalat com, als Estats Units, la *National crime victim survey* tan sols recull un de cada divuit episodis de violència en relacions de parella.
- 2) Les enquestes deixen fora els denominats *delictes sense víctima*, d'importància creixent en els sistemes penals contemporanis, com els delictes de risc contra interessos de la comunitat o tràfic de drogues.
- 3) Una part important de la criminalitat es desenvolupa entre persones que viuen, en gran part, fora dels marges de la llei, per la qual cosa és dubtós que es pugui confiar que persones amb alt risc de victimització, com drogoaddictes, persones que exerceixen la prostitució o migrants il·legals, siguin entrevistats en condicions equiparables als ciutadans menys victimitzats i que aportin tota la informació de què disposen.
- 4) Les enquestes telefòniques han estat un bon instrument durant un temps, però comencen a presentar problemes quan sectors de la població usen la telefonia sense fil en substitució de la telefonia fixa, que no permet efectuar un cens per territori, o per la saturació dels telèfons, particularment per reclams de tipus comercial que causen que els usuaris se n'afartin.

5) Amb relació als països en vies de desenvolupament, hi ha dificultats addicionals com les relatives al finançament i, especialment, les limitacions dels censos de població o la falta d'accés de sectors importants d'aquesta població al servei telefònic.

Amb tot, les enquestes de victimització continuen tenint un sentit, encara que no han de ser enteses com un substitut de les xifres oficials. Ambdues fonts d'informació han de ser vistes en relació de complementarietat. Les enquestes, malgrat les deficiències, poden aportar legitimitat si són efectuades i gestionades per organismes independents del poder polític, ja que se sostreuen a la sospita de distorsió induïda per l'interès d'aquest poder polític de presentar una imatge o una altra sobre l'evolució de la criminalitat, atès el caràcter políticament sensible que té sempre aquesta classe d'informació.

La naturalesa, extensió i conseqüències de l'activitat criminal, i també la percepció dels ciutadans sobre la seva pròpia seguretat, són qüestions que tenen una influència directa i indirecta sobre la qualitat de vida. El delicte també pot generar costos econòmics importants, com els de les institucions d'execució penal o els costos en les empreses i família derivats del delicte o de la seva prevenció. Les enquestes nacionals sobre la victimització delictiva ofereixen una font d'informació valuosa als autors de polítiques i es poden usar per a comprendre el nivell i la naturalesa del delicte personal i domèstic, i també la percepció del públic de la seguretat en la comunitat i la confiança que té en les institucions de control de la criminalitat.

Les enquestes de victimització poden oferir respostes a les preguntes següents:

- 1) Quina quantitat de delicte existeix i quines són les seves característiques?
- 2) Quines són les característiques de les víctimes i dels perpetradors?
- 3) Ha canviat el nivell de delicte al llarg del temps?
- 4) Quins són els riscos de convertir-se en víctima?
- 5) Ha canviat la percepció de seguretat al llarg del temps?
- 6) Quin percentatge del delicte es denuncia a les autoritats, i si no es denuncia, per què?
- 7) Estan funcionant les polítiques de prevenció del delicte?
- 8) Hi ha una relació entre la por al delicte i els nivells delictius reals?

9) Quin és l'impacte sobre els grups vulnerables de la comunitat, com els migrants, els grups indígenes, els ancians i les persones amb alguna malaltia mental?

Les enquestes a les víctimes s'ocupen d'incidents que no necessàriament s'ajusten a la definició legal de *delicte*. La precisió dels càlculs de les enquestes també es veu influïda per l'índex de resposta.

L'Oficina de les Nacions Unides contra la droga i el delicte ha elaborat l'any 2009 una proposta de «Manual per a enquestes de victimització», en què s'ofereix una font exhaustiva d'informació per a elaborar enquestes nacionals, que pretén ser útil per als països que emprenguin per primer cop aquesta mena d'enquestes. L'objectiu final és ajudar en la comparació dels resultats de les enquestes de victimització. La proposta de manual, que té el suport de la Conferència d'Estadístics Europeus, il·lustra sobre les metodologies disponibles amb referència als avantatges i inconvenients de cadascuna.

3.2. Conceptes fonamentals i resultats

La **taxa de victimització** o **prevalença** fa referència al nombre de persones que han estat víctimes d'algun delicte en el període d'un any.

La **taxa d'incidència** fa referència a la quantitat de delictes per cent habitants que s'han produït durant un any. La taxa d'incidència és superior a la de prevalença, perquè acumula els diversos delictes que hagi patit una mateixa persona.

Exemple de taxa de victimització

Una taxa de victimització d'un 20% representa que 20 de cada 100 persones han sofert un o més delictes.

L'any 2005 es va fer una enquesta de victimització en divuit països de la Unió Europea, segons el model de l'enquesta internacional (ICVS), referida a l'any 2004 (van Dijk i altres). L'enquesta es va fer a una mostra de 28.047 persones, distribuïda en mostres nacionals de més de 1.000 en cada país (amb l'excepció de Luxemburg), amb una acceptació global del 48,3%. El 2009 es va dur a terme una nova ronda en cinc països europeus (Dinamarca, Alemanya, Països Baixos, Suècia i Regne Unit) i al Canadà, però els resultats encara no estan publicats (Pérez i Benito, 2013). Els països als quals es va passar el 2004 van ser els següents:

- Alemanya
- Àustria
- Bèlgica
- Dinamarca
- Espanya
- Estònia
- Finlàndia

- França
- Grècia
- Holanda
- Hongria
- Irlanda
- Itàlia
- Luxemburg
- Polònia
- Portugal
- Regne Unit (Anglaterra, Gal·les, Escòcia i Irlanda del Nord)
- Suècia

La taxa de victimització va resultar ser d'un 14,9%. Els països amb una taxa més elevada van ser el Regne Unit, Irlanda, Estònia, Holanda, Dinamarca i Bèlgica. La diferència era estadísticament significativa. Els nivells més baixos corresponen a Espanya, Hongria, Portugal, França, Àustria i Grècia. En general, s'aprecia una tendència a la disminució de la victimització des de 1988, que hauria passat de 16,9% el 1988 a 21,6% el 1992, 21,6% el 1996, 19,3% el 2000 i finalment 14,9% l'any 2004.

L'opinió general és que, en la reducció, hi ha exercit un paper important els canvis demogràfics, concretament la disminució de la proporció d'adolescents i joves als països occidentals. A la Unió Europea, la població entre 15 i 24 anys va disminuir d'un 14,1% l'any 1993 a un 12,2% l'any 2004.

Un altre factor sovint citat per a explicar la disminució de la criminalitat als països occidentals és una millora de l'eficàcia policial i un enduriment de les sancions penals, que podria actuar tant en la dissuasió d'infractors potencials com en la incapacitació dels delinqüents condemnats, tot i que aquesta explicació no suscita, ni de lluny, el consens dels experts. No a tots els països europeus la població penitenciària s'ha incrementat durant aquest període, sinó que en alguns països, com Suècia, França, Polònia, Finlàndia, Alemanya o Portugal, s'ha mantingut estable o fins i tot s'ha reduït. D'altra banda, un factor inhibidor del crim sobre el qual hi ha acord és en el creixement de la possessió de mesures de seguretat privada a llars, empreses o vehicles.

Causas de la reducció de la criminalitat

La tendència a la reducció de la criminalitat s'ha manifestat a tot el món occidental, i d'una manera molt acusada als Estats Units, durant la dècada de 1990 i els primers anys del segle XXI. A més de les causes aquí apuntades, als Estats Units es discuteix la influència que poden tenir factors com els nivells altíssims de població empresonada, els efectes de la legalització de l'avortament pel que fa a potencials delinqüents no nascuts o l'extensió de la població sotmesa a psicofàrmacs.

3.3. Les enquestes a Espanya

Espanya s'ha mantingut durant molt temps al marge de la tendència internacional que han adoptat les enquestes de victimització com a font de mesura de la criminalitat. Les primeres experiències han estat essencialment de ca-

Enllaç recomanat

Per a més informació, us aconsellem visitar l'enllaç següent:

[http://
epp.eurostat.ec.europa.eu/
portal/page/portal/eurostat/home/](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/)

ràcter parcial, com l'enquesta de victimització de la ciutat de Barcelona, que es duu a terme cada any des de 1983, l'enquesta de seguretat de Catalunya, que s'efectua des de 1999, a les quals després ens referim, i algunes enquestes elaborades a Andalusia per l'Institut Interuniversitari Andalus de Criminologia i l'Observatori de la Delinqüència d'Andalusia; així, per exemple, les fetes a Màlaga o l'estudi comparatiu de la delinqüència a les ciutats de Còrdova, Huelva i Sevilla (2007). Espanya va participar per primer cop a l'enquesta internacional de victimització l'any 2005, tot i que els resultats que apareixen, amb taxes de victimització molt per sota dels estàndards, i l'escassa informació metodològica aportada en la publicació de l'enquesta, han suscitat dubtes sobre la seva fiabilitat.

Diversos intents de dur endavant iniciatives governamentals no han reeixit. Només cal indicar l'enquesta general del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) que inclou algunes preguntes referents a la seguretat, però que no té, ni de lluny, l'extensió d'una enquesta de victimització. El CIS va fer a més diverses enquestes els anys 1978, 1995, 1996 i 1999, però sense seguir el model internacional i amb diverses diferències pel que fa a aspectes com les categories de delictes inclosos.

Programa d'enquestes de l'INE

El pla d'activitats de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) incloïa entre les diverses enquestes programades l'elaboració d'una enquesta de victimització a escala de tot l'Estat, en els termes següents:

«La encuesta tiene como objetivo disponer de información armonizada a nivel europeo sobre la percepción objetiva y subjetiva de la criminalidad por las personas, atendiendo a los requerimientos de información de la Unión Europea. Se trata de una encuesta dirigida a personas residentes en hogares, que mediante un cuestionario consensuado a nivel europeo pretende estudiar, además de las características generales de las personas y de los hogares (*core social variables*), la percepción de seguridad y preocupación ante la criminalidad, investigación de antecedentes relativos a determinadas tipos delictivos tradicionales, formas de victimización, otras formas de criminalidad no tradicionales (fraude al consumidor, *phishing*, corrupción, delitos en el uso del ordenador, acoso vía correo electrónico), violencia en las relaciones próximas. Durante el otoño de 2008, se ha llevado a cabo una encuesta piloto en España. Una vez estudiados los resultados de esta prueba piloto junto con las reflexiones aportadas por los Estados miembros que también hayan realizado el ejercicio, se procederá a la formulación definitiva del proyecto a lo largo de 2009. Está previsto realizar la encuesta armonizada a nivel europeo en 2010.»

Figura en el Pla Estadístic Nacional 2013-2016.

La primera enquesta general de victimització a Espanya segons el model de l'enquesta internacional va ser efectuada l'any 2009 amb dades referides al 2008 per l'Observatori de la Delinqüència d'Andalusia. L'univers de la recerca era format pel conjunt de la població de més de 16 anys residents a capitals de província i ciutats de més de 50.000 habitants. L'enquesta va ser telefònica amb el sistema CATI d'assistència per ordinador i el total de la mostra acceptada ha estat de 1.400 persones estratificada per sexes i grups d'edat, amb un marge d'error del $\pm 2,6\%$ amb un nivell de confiança del 95,5%.

3.4. Les enquestes a Catalunya

Des de l'any 1999 el Govern de la Generalitat ha elaborat amb caràcter anual una enquesta adreçada directament a la població, l'*Enquesta de seguretat pública de Catalunya*, amb característiques homologables a les enquestes de victimització, que en alguns moments s'ha anat aproximant al format de l'enquesta internacional, encara que presenta algunes característiques singulars. Es basa en una mostra representativa dels residents a partir dels 16 anys d'edat, en què es pregunta directament les persones seleccionades per les seves experiències de victimització i per les seves opinions en matèria de seguretat i policia. L'enquesta ha passat a fer-se de manera bianual a partir del 2011, com a conseqüència de restriccions pressupostàries. L'última edició s'ha realitzat en el tercer quadrimestre del 2015 i s'ha entrevistat una mostra aleatòria de 6.214 residents a Catalunya. Les preguntes sobre victimització es refereixen als fets experimentats l'any anterior.

L'enquesta es fa telefònicament amb assistència per ordinador mitjançant el programa CATI. L'edició de l'any 2015 de l'enquesta s'ha basat en un disseny mostrat estratificat no proporcional segons àmbits territorials i s'han establert quotes per sexe i edat dins de cadascuna de les zones o dels estrats territorials per tal d'evitar el fort biaix que produeixen les enquestes telefòniques cap a un perfil d'entrevistats de gent gran i de sexe femení. Les quotes s'han calculat d'una manera proporcional a la població. El nivell d'error de $\pm 5\%$ per àmbit territorial, amb un nivell de confiança d'un 95%, tenint en compte que a partir de la informació d'edicions anteriors s'ha utilitzat per al càlcul de la variància una $p = 0,20$ i una $q = 0,80$, i un nivell d'error per a la totalitat de Catalunya de $\pm 0,73$ per a les preguntes sobre victimització.

L'Ajuntament de Barcelona elabora des de l'any 1984 una enquesta anual de victimització que aporta dades més detallades sobre la ciutat. Atès que es tracta d'un període més llarg, l'estudi de les variacions interanuals pot donar més rendiment. L'enquesta inclou aspectes relatius a la distribució de la victimització per sectors delictius, edats, gènere, nivell de renda, distribució per barris, estacionalitat i horaris, a més de les opinions de les víctimes sobre l'impacte del fet, l'índex de denúncia i motius per a no denunciar o el sentiment d'inseguretat. En l'última edició (2016) es van introduir millores metodològiques importants. Hi van participar 1.613 persones majors de 16 anys, i es va fer una enquesta a través d'internet (CAWI) als menors de 65 anys i una entrevista telefònica als majors d'aquesta edat (CATI). El procés de mostreig va ser aleatori, estratificat per districtes, gènere, edat i nacionalitat, i s'hi van aplicar quotes per a cada un dels estrats calculats segons el padró municipal d'habitants. El nivell d'error és de $\pm 2,9\%$ per al conjunt de la mostra, amb un grau de confiança d'un 95,5%. No es persegueix tant obtenir indicadors significatius dels districtes, sinó de la ciutat i concretament dels barris del Besòs (informe distint). L'índex de victimització és del 23,3% i se'n manté la tendència creixent des del 2013 (20,8%).

Enllaç d'interès

Teniu disponible l'*Enquesta de seguretat pública de Catalunya* al web de la Generalitat de Catalunya.

Enllaç d'interès

El contingut de l'enquesta de victimització 2015 que fa l'Ajuntament de Barcelona és accessible a: <http://ajuntament.barcelona.cat/prevenccio/es/encuesta-de-victimizacion/C3%B3n-de-barcelona>.

4. Les enquestes d'autoinforme

Una altra tècnica utilitzada per a mesurar la delinqüència són les enquestes d'autoinforme o d'autodenúncia, en què es recorre als infractors com a font d'informació sobre el seu comportament desviat. Per raons òbvies els resultats que se'n poden esperar són més limitats que els de les enquestes de victimització. És més fàcil preguntar a algú si ha estat víctima de delictes que preguntar si els ha comès i, sobretot, esperar que respongui amb sinceritat. Amb tot, aquesta és una bona tècnica que permet fer aflorar fets dels quals altrament seria difícil tenir coneixement i hi ha vies per a depurar els resultats obtinguts. Les enquestes d'autoinforme s'utilitzen sovint amb adolescents o joves a qui es pregunta sobre activitats delictives o antisocials que han comès, d'una manera anònima i amb garanties de confidencialitat.

Molts dels comportaments sobre els quals es pregunta en les enquestes d'autoinforme no són delictes sinó conductes com el consum d'alcohol o drogues, l'absentisme escolar o actes vandàlics. Quan es tracta de conductes més greus és més fàcil que les persones entrevistades estiguin disposades a respondre. D'altra banda, bona part de la recerca que es fa en àmbits com la violència en la parella utilitza una tècnica que combina preguntes sobre conductes violentes fetes i sobre violència de la qual ha estat víctima, la qual cosa després permet comparar els resultats obtinguts. Quan es fan enquestes d'aquest tipus a joves o a població universitària es pot observar que hi ha una concordança substancial en les xifres d'agressió i de victimització, és a dir, entre el que globalment els nois i noies revelen com a violència practicada i com a violència soferta (així, com a exemple, Muñoz-Rivas i altres, 2007).

Els estudis d'autoinforme són útils, més que per al mesurament del delictes, per a verificar teories criminològiques o per a estudis de predicció de tendències delictives o prevenció. Però han rebut crítiques: les persones amb més risc delictiu serien aquelles amb més dificultats per a respondre-hi, en quedarien fora els delictes més greus i, per la seva flexibilitat, que en part és un avantatge, és difícil la comparació.

Estudi de la delinqüència juvenil

Als Estats Units s'han dut a terme enquestes anuals a la població escolar des de 1982. Dades obtingudes d'aquestes enquestes es fan servir per a comparar la delinqüència juvenil als països de la Unió Europea.

5. La criminalitat a Espanya i a Catalunya

L'evolució de la delinqüència a Espanya des de la implantació del règim democràtic ha mostrat una tendència en part coincident amb tendències generals a escala transnacional, però amb algunes característiques singulars. Elements «estructurals» semblen ser, des d'una perspectiva comparada, nivells més aviat baixos de delinqüència, especialment de la de caràcter violent, i una importància relativa dels delictes patrimonials.

Pel que fa a l'evolució, hi va haver un fort augment durant els darrers anys de les dècades de 1970 i la dècada de 1980. Al final de la dècada de 1980 es va invertir la tendència i els anys noranta van ser caracteritzats per un decrement moderat. Els primers anys del segle XXI són d'estabilització, tot i que algunes dades apunten, com veurem, una continuïtat en la tendència de reducció. Les xifres oficials mostren una tendència en general estable a l'inici de segle i una disminució a partir de 2003. Entre aquest any i el 2009, en territori depenent del Govern de l'Estat (exclosos Catalunya i el País Basc) el nombre de delictes va passar de 2.020.132 a 1.777.465 en uns anys d'increment demogràfic, la qual cosa en termes percentuals representa que es va passar d'una taxa anual de criminalitat (nombre de delictes i faltes per 1.000 habitants) del 52,1 al 45,8, entre les més baixes d'Europa i molt per sota de la mitjana europea que era d'un 69,1%. L'exactitud d'aquestes xifres ha estat qüestionada per Aebi i Linde (2010), que critiquen el mètode emprat. L'Anuari estadístic del 2016 del Ministeri de l'Interior (que inclou algunes dades de Catalunya i el País Basc des del 2013) revela una taxa de criminalitat anual del 43,2 per cada 1.000 habitants (enfront del 61,3 de mitjana a la UE), la qual cosa indica que segueix la tendència decreixent dels darrers anys. Cal tenir en compte que la població a Espanya l'any 2015 es troba a nivells semblants als del 2009, amb un total de 46.624.382 habitants, segons el cens de població registrada. El percentatge de delictes esclarits disminueix respecte als últims cinc anys (del 39,9% el 2011 al 35,1% el 2015), alhora que baixa la taxa d'imputats i detinguts (de 205, per 1.000 infraccions penals conegudes el 2011, a 187 el 2015). El fet que hi hagi menys detencions i imputacions alhora que decreix la criminalitat podria ser degut a una reducció dels delictes, però també als canvis introduïts en la forma de registrar les dades o a la reduïda taxa de denúncia.

Les dades representades de les tipologies penals principals situen els delictes contra el patrimoni com la categoria que acumula dos terços de les xifres globals de la criminalitat coneguda per les Forces i Cossos de Seguretat. En especial, els furts, els robatoris amb força i els danys són les infraccions penals amb més casos anotats. A continuació, tot i que amb molta menys incidència, es troben les infraccions penals contra les persones i, entre aquestes, les lesions.

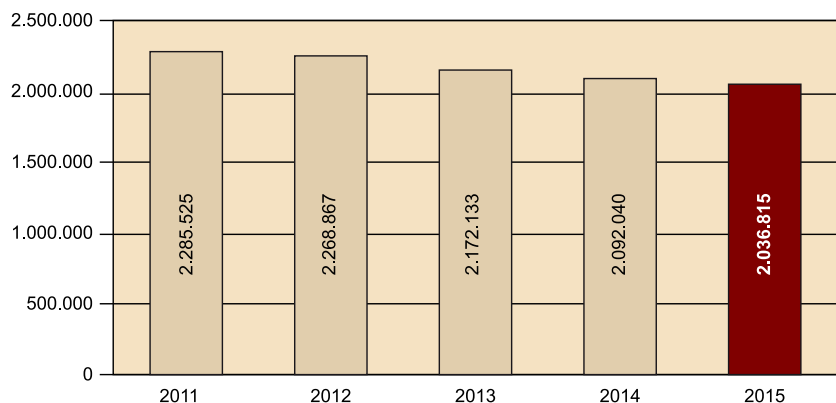
Nota

L'anuari del Ministeri de l'Interior presenta per separat les xifres de fets delictius i les de victimitzacions.

Val la pena esmentar un increment de les victimitzacions per maltractaments en l'àmbit familiar, que passen de ser 78.160 el 2011 a 82.288 el 2015, inclouent-hi, des que va entrar en vigor la Llei orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència, els fills menors i els menors subjectes a tutela, guarda i custòdia de les dones víctimes de violència de gènere o de persones víctimes de violència domèstica.

Les dades no oficials de victimització confirmarien aquesta tendència de disminució moderada, tot i la fragilitat d'aquestes dades atesa la manca de consolidació de les enquestes a escala de tot l'Estat i tenint en compte que a Catalunya, on s'han anat fent amb més regularitat, no es produiria aquest descens, ja que segons l'última Enquesta de seguretat pública s'observa un augment de la victimització, especialment a Barcelona ciutat, que pot ser degut, si més no en part, a la nova llista de fets que es consideren delictius incorporats en aquesta darrera edició (fraus i estafes, ocupació de segona residència, etcètera).

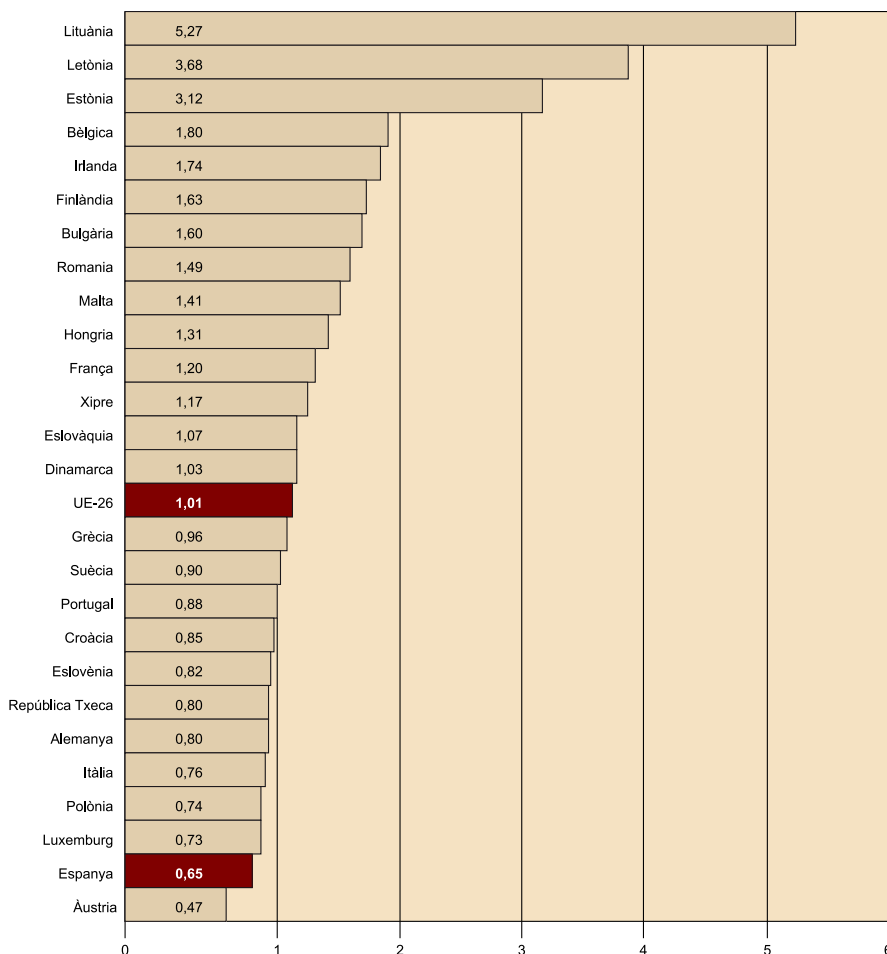
Taxa anual de criminalitat (infraccions penals de 1.000 habitants)

Font: Ministeri de l'Interior

Taxa d'homicidis UE 2014-2015

Font: EUROSTAT (dades de països 2014, excepte Espanya, que és 2015). No disponibles dades de Països Baixos ni Regne Unit

L'enquesta de victimització espanyola de 2009, referida a l'any 2008, abans comentada, aporta com a resultats una taxa de victimització del 17,4% i una incidència del 34,5%. La taxa de victimització acumulada és del 48,7% en els darrers cinc anys. Tot i les dificultats de comparació per la inexistència d'antecedents homologables, l'enquesta mostra una evolució a la baixa de la criminalitat durant els darrers vint anys. L'evolució és descendent en totes les categories delictives, amb l'excepció dels furt, que han augmentat el 2008. No apareixen diferències significatives pel que fa al sexe de les víctimes i, amb relació a l'edat, s'aprecien les diferències habituals que fan que la victimització sigui més elevada entre els joves i disminueixi significativament a mesura que augmenta l'edat. Respecte a la taxa total de delictes, veiem que, tot i que en la majoria d'aquests la taxa disminueix o es manté, la temptativa de robatori a la llar presenta una tendència a l'alça. Cal recordar el que s'havia dit sobre les limitacions de les enquestes per a fer aflorar certes bosses de victimització, entre les quals podríem afegir en els darrers temps la de les persones migrants, que en poc temps han passat a formar una part molt rellevant de la població resident, en la qual concorre un risc diferencial de victimització i que tanmateix pot presentar més dificultats d'accés en una enquesta.

Segons l'enquesta, la taxa de denúncia és d'un 47,9% en els darrers cinc anys. Aquesta dada ens permet considerar que els resultats són relativament llunyans a les xifres oficials, si tenim en compte que la taxa anual de criminalitat era de 43,7 per 1.000 habitants (4,3%), la qual cosa suposaria, si s'hi afegixen els fets no denunciats, prop d'un 10%, mentre que la taxa d'incidència és de més del triple. El nombre de persones que denunciïn ha experimentat un increment moderat, la qual cosa podria explicar l'augment de la delinqüència segons les estadístiques policials (García-España *et al.*, 2011), però no la tendència decreixent que mostren les dades més recents del Ministeri de l'Interior. D'altra banda, cal tenir en compte que les enquestes de victimització tampoc no fan aflorar la totalitat de la criminalitat. En l'àmbit dels delictes sexuals i de la violència familiar, les recerques específiques mostren una prevalença superior i una taxa de denúncia molt inferior a la que apareix, fins i tot per a aquests grups de delictes, en l'enquesta de victimització.

Vegeu també

En el mòdul «La prevenció del delicte» es veu amb més detall el problema dels delictes sexuals i de violència familiar.

La comparació entre les dades oficials per països permet reflexions interessants, que ens mostra les possibilitats de comparació entre l'estadística i les dades no oficials de victimització. Crida l'atenció el fet que les taxes anuals de criminalitat més baixes d'Europa siguin Grècia, Espanya i Portugal, totes elles per sota de 50 per 1.000 habitants, i les més altes a països del nord, que arriben a 120 en el cas de Suècia. Les diferències són molt més acusades que les que apareixen en l'enquesta internacional de victimització, la qual cosa obliga a pensar que als països amb un desenvolupament social i institucional més desenvolupat i més confiança en les institucions es tendeix a denunciar més els delictes i també hi pot haver un millor funcionament de les institucions encarregades de perseguir el delicte i de registrar-lo. Un altre factor amb el qual sovint s'explica que la taxa de denúncia sigui més elevada en les societats més desenvolupades és que el desenvolupament freqüentment va associat amb un empobriment de les xarxes socials, especialment de la família, com a nucli en què es resolen els problemes socials quotidians, la qual cosa comporta més pressió per al sistema de justícia penal.

Pel que fa a Catalunya, les dades oficials basades en denúncies mostraven l'any 2007 una tendència divergent amb la de la resta de l'Estat, ja que durant el mateix període la delinqüència hauria augmentat, fins a situar-se en xifres més properes a les de la mitjana europea. En termes absoluts, el nombre de denúncies es va incrementar en un 20,2% en quatre anys (de 363.639 a 437.126).

Delictes i faltes a Catalunya (2004-2007)

	2004	2005	2006	2007
Delictes	192.157	204.337	219.664	230.636
Faltes	171.482	192.275	203.102	206.490
Total	363.639	396.612	422.766	437.126

Font: Informe de Seguretat 2008 (dades Mossos d'Esquadra i Cossos i Forces de Seguretat de l'Estat)

L'increment de la criminalitat registrada entre 2004 i 2007 va ser superior a l'augment de població en aquest període. La ràtio de delictes (en sentit estricte, excloses per tant les faltes) per 1.000 habitants va evolucionar a l'alça, amb un 53,37 l'any 2004, 56,75 el 2005, 59,25 el 2006 i arriba al 60,62 l'any 2007. La distribució territorial reflecteix diferències entre, d'una banda, les províncies de Barcelona i Tarragona (61,90 i 64,65, respectivament) i, de l'altra, les de Girona (55,89) i, especialment, Lleida (44,95), fet que es podria explicar en part per factor metropolità, però que requeriria altres explicacions referides a la major criminalitat a Tarragona (i, en concret a les comarques de l'Ebre), que confirmen, com es veurà, les enquestes de victimització.

Distribució territorial de la ràtio de delictes per 1.000 habitants (2007)

Territori	Taxa
Barcelona	61,9
Girona	55,89
Lleida	44,95
Tarragona	64,65
Mitjana Catalunya	60,62

Font: Mossos d'Esquadra i Cossos i Forces de Seguretat de l'Estat

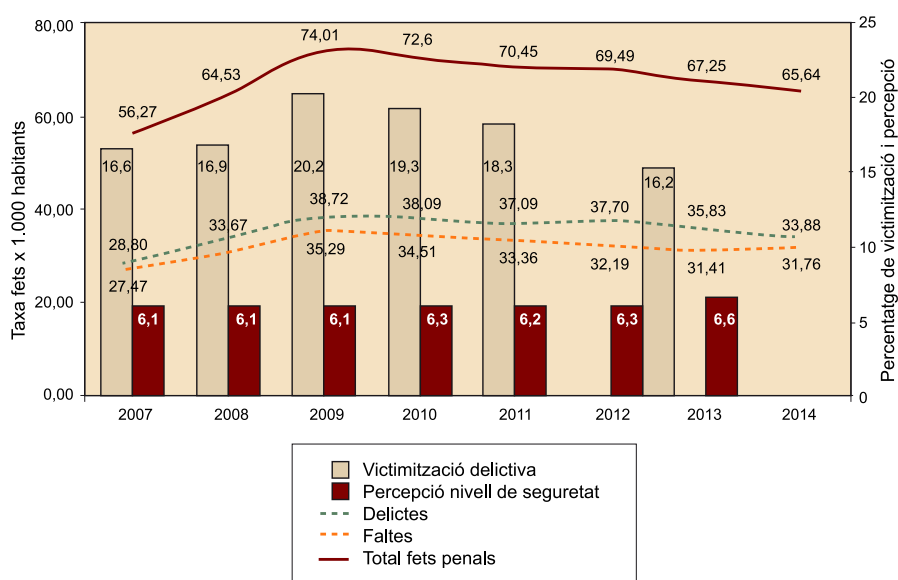
Aquesta diferència en l'evolució de la criminalitat a Catalunya respecte al conjunt d'Espanya era menys marcada en les enquestes de victimització, la qual cosa podria fer pensar en diferències derivades del procés de desplegament dels Mossos d'Esquadra, la policia autonòmica que ha assumit les plenes competències en matèria de seguretat a Catalunya, que hauria pogut tenir un efecte d'afavorir la denúncia dels delictes (més presència policial, més identificació amb la policia, etc.). Però, encara que d'una manera més moderada, les enquestes confirmaven la diferència, la qual cosa invita a pensar en factors diferencials, com una immigració molt superior a la mitjana estatal (que assoleix xifres properes al 20%). Aquesta hipòtesi, sobre la qual alguns estudis estan actualment treballant, atès que es tracta en tot cas d'increments molt moderats de la delinqüència, estaria relacionada amb el fet que la immigració aporta més població jove i, en menor grau, masculina, amb un risc diferencial superior, com sabem, de conductes delictives, no amb el perjudici que els immigrants delinqueixen més que els autòctons, que precisament les dades desmenteixen.

Tanmateix, cal afegir que des de l'any 2009, en què es registra la taxa de fets penals més alta (74 per cada 1.000 habitants), s'observa una disminució continuada tant de les dades de victimització delictiva com dels fets coneguts (taxa per cada 1.000 habitants) a Catalunya. Tant en xifres absolutes com relatives, continua baixant el conjunt d'il·lícits penals principals coneguts. El 2014 es van conèixer 254.776 delictes i 238.742 faltes penals, que globalment (493.518)

corresponen a una taxa per cada 1.000 habitants de 65,64 punts (1,92 menys que l'any anterior i 8,38 menys que el 2009), en un escenari d'estancament demogràfic.

Entre els tipus penals més freqüents destaquen les faltes i els delictes de furt, que sumen el 40% del total de fets coneguts i incideixen notablement en la percepció de la seguretat entre la ciutadania a causa de la seva reiteració. No obstant això, no apareixen en la classificació seguida per l'Informe 2015 sobre la seguretat a Catalunya els delictes violents ni econòmics que, encara que tenen un gran impacte mediàtic, el seu valor quantitatiu és escàs, amb taxes calculades normalment per a 100.000 habitants.

Evolució dels fets penals a Catalunya, 2007-2014. Percentatge de victimització delictiva i taxes de fets penals per 1.000 habitants

Font: Elaboració pròpia, a partir de dades de la DGP, Idescat i l'ESPC

Segons el que es desprèn de l'Enquesta de seguretat pública de Catalunya del 2015, la taxa de victimització es manté estable en aquesta comunitat, on ha evolucionat d'un 15,9 l'any 2003 a un 16,9 el 2008 i un 15,8 el 2014-2015. Aquesta taxa arriba al 20,6% considerant els nous fets incorporats (enganys, frau i estafes, ocupació de segona residència, robatoris d'altres objectes i destrosses d'altres objectes que portava). Aquesta és la victimització delictiva, a la qual s'hauria d'afegir la no delictiva, que passa d'un 3,4 el 2008 a un 5,1 el 2014-2015 (7,9% si es contempen els nous fets incorporats). La distribució territorial i per edats mostra grans diferències. Pel que fa a la primera, es posa en relleu com les diferències d'estructura social entre els diversos territoris de Catalunya tenen un impacte en la delinqüència, cosa que confirma la regla universal segons la qual aquesta és superior a zones urbanes. El municipi de Barcelona tenia una taxa de victimització que no baixava de 20 entre els anys 2008 i 2012-2013, en què va disminuir notablement. Entre el 2014 i el 2015 s'observa una pujada contrària a la tendència a la baixa dels últims anys.

Els àmbits de les Terres de l'Ebre (14,2% tenint en compte tots els fets nous incorporats) i el Camp de Tarragona (19,8%), a més dels de Girona (16,3%) i les comarques centrals (16,5%), presenten descensos en la prevalença de la victimització delictiva. Al contrari, aquesta sembla que augmenta a les tres zones metropolitanes (Barcelona, 24,6%; regió metropolitana nord, 21,1% i regió metropolitana sud, 19,9%), on havia disminuït en els darrers tres anys, i també a les zones del Ponent i el Pirineu occidental (21,7%).

En la distribució per edats, la delinqüència a Catalunya es distribueix d'acord amb la tendència generalment observada a una concentració més gran de la victimització en els més joves i una reducció a mesura que augmenta l'edat. Encara que amb variacions escasses, aquesta tendència es fa més marcada en els darrers anys. Les dades corresponents al 2008 són les que es mostren en la taula següent.

Distribució de la victimització per edats a Catalunya

Franja d'edat	2009	2010	2011	2012	2013	2014-2015	2014-2015*
16-25	28,5	30,8	28,2	-	28,4	26,5	29,3
26-40	23	21,9	21,1	-	17,1	18	25
41-65	19,3	17,2	15,9	-	14,1	13,7	18,6
+ 65	11,9	12,3	12,3	-	11,1	10,9	14
Taxa global	20,2	19,3	18,3	-	16,2	15,8	20,6

* Percentatges considerant els nous fets delictius (2015)
Font: Enquesta de Seguretat de Catalunya

Com és habitual en les enquestes de victimització, l'Enquesta de seguretat conté preguntes que permeten mesurar l'impacte del delictiu en les víctimes. En una valoració d'una escala de 0 a 10, la mitjana pel que fa a la gravetat percebuda de la victimització era d'un 5,9 el 2008 i un 5,5 el 2014-2015. Pel que fa a les molèsties ocasionades, aquestes arriben fins a un 7,1 ambdós anys. La taxa d'afectació subjectiva pot donar un rendiment a l'hora de comparar-la amb la prevalença i així es pot confirmar la regla que aprecia com, tot i que la prevalença disminueix amb l'edat, l'impacte psíquic del fet augmenta.

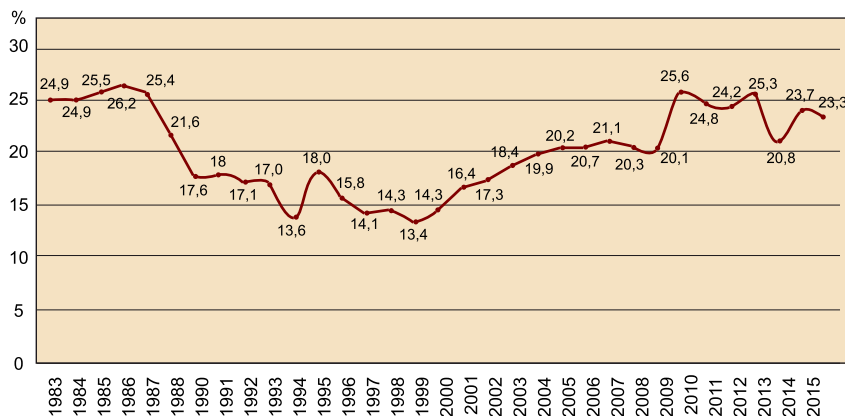
Una dada que incorpora l'Enquesta de seguretat de Catalunya és la relativa al record espontani de victimització. Quan a la persona entrevistada se li pregunta si l'any passat va ser víctima d'algun delictiu, s'espera que la xifra de record espontani sigui inferior a la taxa de prevalença obtinguda després d'haver preguntat sobre diverses formes delictives. La comparació entre prevalença i record espontani pot aportar informació interessant relacionada amb la por al delictiu. L'enquesta referida a l'any 2008 recollia un 8,1% de record espontani, que representava un augment d'un punt respecte a l'any 2003 (7,1%) i de tres punts respecte al 1999 (5%). Aquesta estaria en sintonia amb un increment, molt lleuger també, del sentiment d'inseguretat. Les conclusions del departament responsable de l'enquesta eren que la subpoblació que percebia una millora de la seguretat havia disminuït uns dos punts en un any (del 22,9% al

20,9%), mentre que els que opinaven que la situació «ha empitjorat» havien augmentat més d'un punt (18,7% a un 19,9%), la qual cosa reflectiria «la fragilitat de la situació actual», però es tracta de modificacions poc rellevants en un context relativament saludable i estable pel que fa al sentiment de seguretat. L'enquesta referida al 2014-2015, mostra un 6,6% de record espontani, un dels més baixos des del 2001 (6,5%) i el més baix des del 2011 (8,8%). Com que sembla que la victimització no disminueix, això donaria lloc a un augment del pes relatiu dels fets de menor impacte sobre el total registrats.

L'enquesta de victimització de la ciutat de Barcelona permet afinar més en l'estudi de l'evolució, perquè té una sèrie més extensa, que comprèn des de 1983 fins a 2016 sense interrupció. La sèrie permet distingir set períodes:

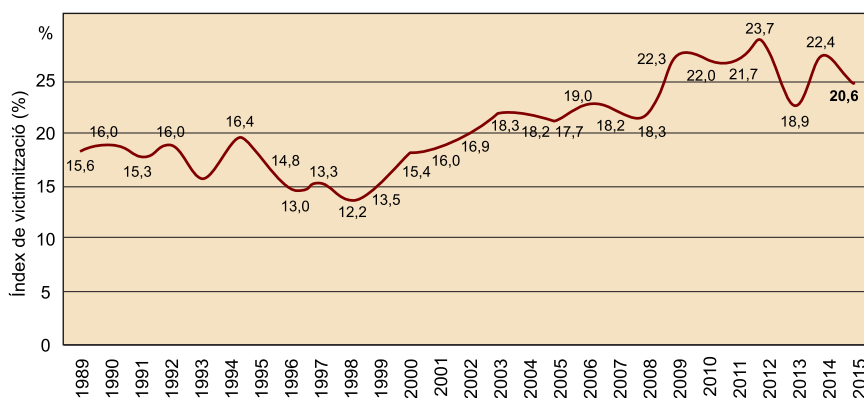
- 1) elevada victimització (per damunt del 25%) del 1983 al 1987;
- 2) reducció del 1988 al 1993 (en què arriba a menys del 15%);
- 3) consolidació d'una baixa activitat delictiva de 1994 a 1999;
- 4) increment de 2000 a 2006, i
- 5) estabilització en valors pròxims al 20% entre el 2006 i el 2008,
- 6) augment el 2009 i estabilització en valors pròxims al 25% fins el 2012,
- 7) reducció dràstica el 2013 (20,8%) i estabilització en valors pròxims al 23% fins el 2015.

Evolució de la victimització a la ciutat de Barcelona

Font: Enquesta de victimització 2016 Barcelona i els barris del Besòs

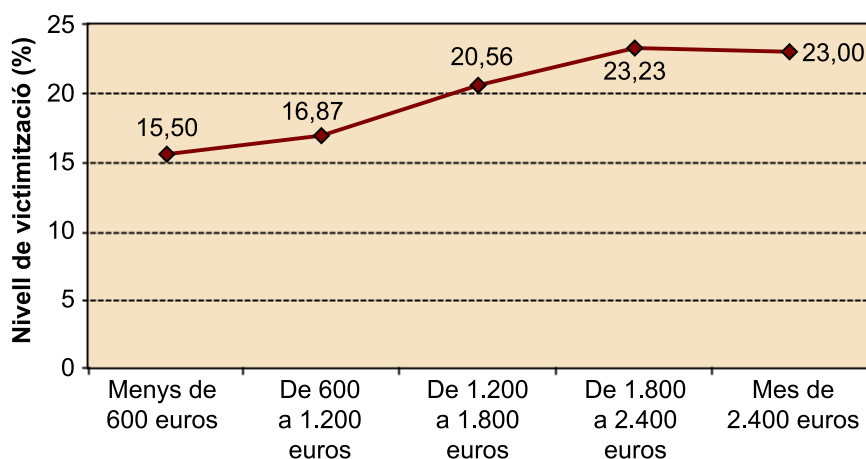
Evolució de l'índex global de victimització Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB, 2015)

Font: EVAMB, 2016

Pel que fa a la distribució de la victimització per edats, a l'Enquesta de victimització de Barcelona de l'any 2009, es detectava la mateixa tendència que en el conjunt de Catalunya. Tanmateix, pel que fa al gènere i al nivell de renda, no es confirma la tendència general a una victimització masculina i de les rendes baixes. No s'aprecien diferències en el sexe de les víctimes i les persones amb renda alta declaren haver estat més victimitzades. Això es pot explicar per l'important pes quantitatiu dels delictes contra la propietat. En l'estacionalitat (distribució segons l'estació de l'any) no s'aprecien diferències, però en l'horari hi ha una tendència a la concentració de victimització a les hores de nit i matinalada.

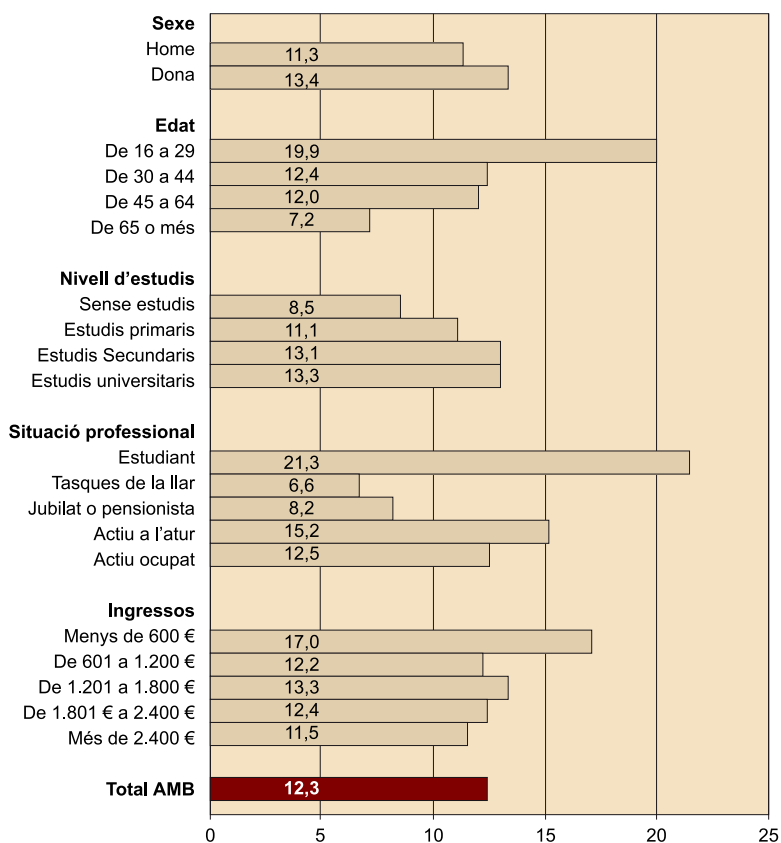
Victimització segons el nivell de renda a la ciutat de Barcelona

Pel que fa a la taxa de denúncia, l'any 2008 s'havien denunciat el 42,92% dels fets delictius, amb una variació interanual no significativa. Però entre el 2011 i el 2015 la taxa de denúncia disminueix dràsticament del 40,6 al 21,5%; els motius principals pels quals no es denuncia són pensar que «la policia pot fer poca cosa» (39,9%) o que «era molt complicat» (32,8%).

Segons les dades de l'última Enquesta de victimització de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (EVAMB, 2016), les víctimes de fets contra la seguretat personal són sobretot dones i afecten en especial la població laboralment activa i els estudiants. Els índexs de victimització més baixos corresponen, en canvi, a les persones jubilades (principalment, ancians) i als qui es dediquen a les tasques de la llar. La victimització més elevada es dona entre aquelles persones que compten amb uns ingressos familiars més baixos. Segons els autors de l'informe, aquestes dades podrien indicar que, com a conseqüència de la crisi laboral i econòmica, la victimització dels segments de població de joves-adults i jubilats ja no garanteix la mateixa rendibilitat econòmica als delinqüents, perquè les condicions de vida d'aquests grups socials s'han diversificat, amb repercussions evidents en el perfil socioeconòmic de les víctimes.

Índex de victimització en seguretat personal segons característiques sociodemogràfiques (AMB, 2015)

6. La por al delicte

La por al delicte és un temàtica que ha estat estudiada extensament en la bibliografia criminològica. La definició és discutida. Inclou una varietat d'estats emocionals, actituds i percepcions relacionades amb la por d'esdevenir víctima d'un delicte (Warr, 2000). Alguns autors han proposat que es parli de *risc de victimització*, tot i que la qüestió té una transcendència escassa i tots dos conceptes són intercanviables. Tanmateix, té una bona acollida progressiva la diferenciació entre la por al delicte i el «risc percebut».

La *por al delicte* és un concepte que s'oposa al de la probabilitat real de ser víctima d'un delicte. Estudiar la por al delicte té un interès per si mateix, perquè té uns efectes negatius per al grup i per a la societat, en la mesura que provoca canvis en les activitats dels individus i dels grups, disminueix la llibertat i la qualitat de la vida comunitària, la cohesió social i la confiança, determina que certs espais quedin fora de la vida comunitària, incrementa els costos de la prevenció que suporten les persones, a les empreses i les institucions. Tot i que en general la por al delicte interessa més pels seus aspectes negatius, es pot considerar que un nivell raonable de temor pot ser saludable per a ajudar a prevenir el delicte. De tota manera, aquesta és sempre una qüestió controvertida i afecta la manera d'entendre quin ha de ser el paper que tenen les institucions, que d'una banda tendeixen a llançar missatges tranquil·litzadors a la ciutadania però, de l'altra, sovint cauen en la temptació de sembrar l'alarmisme o de transferir a la població la responsabilitat de la seva autoprotecció.

Hi ha diverses vies per a avaluar la por al delicte. Les enquestes de victimització acostumen a incloure preguntes sobre por i sentiment de seguretat. Una és preguntar directament a les persones entrevistades quin és el seu grau de seguretat en diversos àmbits, com la llar o caminant pel carrer. També es pregunta quina és la seva opinió sobre si el delicte augmenta o disminueix o sobre si consideren la inseguretat com un problema més o menys greu. Una altra via per a mesurar la por al delicte consisteix a preguntar si eviten certes zones considerades perilloses o si adopten mesures preventives per a protegir-se a si mateixos o les seves propietats. Una manera d'objectivar l'avaluació és quantificar la despesa feta en alarmes o contractació de serveis de seguretat.

Segons l'enquesta espanyola de victimització referida a l'any 2008, un 88% creu que la delinqüència ha augmentat, dada que contradiu l'evolució real d'aquesta segons es pot establir mitjançant les entrevistes fetes a les mateixes persones. Un dels factors que estan associats a aquesta percepció és la freqüència amb què es reben notícies referides a fets delictius pels mitjans de comunicació. Les persones més exposades a aquestes notícies són les que puntuen més alt en l'opinió que la delinqüència ha augmentat. A més d'aquesta pregunta referida al «risc percebut», l'enquesta explora també la dimensió emocional.

Aquí els resultats no reflecteixen nivells elevats de por. Un 89% declara que se sent molt o bastant segur quan es troba sol a casa de nit i un 66,9% afirma que se sent molt o bastant segur quan camina sol pel seu barri de nit, amb diferències significatives entre homes i dones, ja que aquestes se senten menys segures, i per grandària de municipi, de manera que disminueix la seguretat en municipis més grans.

Segons l'Enquesta de seguretat pública de Catalunya 2015, després d'una fase d'estabilitat en la percepció del nivell de seguretat, aquest és el tercer any consecutiu que aquesta percepció experimenta una millora, amb 6,9 punts (mateix nivell que el de l'any 2001). I, per la seva banda, els resultats de l'Enquesta de victimització de Barcelona de l'any 2016 evidencien una tendència a l'alça de la percepció del nivell de seguretat des del 2002 (5,1) fins el 2016 (6,2).

Un concepte diferent de la por al delictes és el de *pànic moral* (*moral panic*), desenvolupat per Cohen (1973), que es refereix a aquelles condicions o als episodis, persones o grups de persones definits pels mitjans de comunicació de massa com una amenaça contra els valors o interessos socials.

Els delinqüents, com altres persones de conducta desviada, encarnen els «diables» (*folk devils*), percebuts com a amenaça contra l'ordre social. La idea de pànic moral, que de fet s'estén més enllà dels límits de la criminologia, ens remet al paper que exerceixen els mitjans de comunicació de massa en la interpretació, canalització i creació d'estats d'ànim col·lectius respecte al problema de la criminalitat. En aquest sentit, hi ha una relació amb la por al delictes, atès que els estats emocionals, expectatives i frustracions col·lectives tenen una relació directa amb l'actuació dels mitjans de comunicació. Com hem pogut veure, hi ha proves prou sòlides que una major atenció a determinats successos delictius per part dels mitjans i un tractament més sensacionalista d'aquesta mena de fets incideix en un increment de la por al delictes, de la mateixa manera que aquest increment pot anar associat a la identificació dels delinqüents, de determinats delinqüents o de sectors socials associats amb certes formes de delinqüència com a amenaça per a la pau social.

Els mitjans de comunicació s'erigeixen així en la societat de masses en agents morals (*moral entrepreneurs*), que esdevenen actors clau en els processos socials de definició del *delictes* i d'elaboració de les respostes al delictes.

El paper dels mitjans de comunicació de massa ha estat un tema d'interès creixent per a la recerca criminològica. També ho ha estat a Espanya, com posa en relleu el treball dirigit per García Arán i Botella (2008). Aquest treball parteix de la teoria del *agenda-setting*, és a dir, la fixació de l'agenda mediàtica, que

comporta la decisió de quins són els temes rellevants. En diversos estudis s'ha observat l'existència d'una «transferència de rellevància» des de l'agenda mediàtica vers l'agenda del públic: allò que el ciutadà arriba a captar de la realitat social i a valorar com a important passa necessàriament per un filtre anterior, la qual cosa implica un poder dels mitjans de comunicació en la selecció i jerarquització dels fets que tindran existència social. La construcció de la por al delictes en l'opinió pública esdevé així una conseqüència del retrat de la realitat divulgat pels mitjans. L'explicació del fenomen conegut com a *big scare* als Estats Units, on la preocupació ciutadana per la criminalitat va passar d'un 5% l'any 1992 a un 52% el 1998, s'ha fet en termes d'*agenda-setting*. Com va posar en relleu Lowry (2003), es va produir, en un període de reducció de la delinqüència, una «onada de por» paral·lela a una inflació de notícies sobre crims a les principals cadenes nacionals de televisió, centrades en els homicidis, que ocupaven gairebé un 50% del menú informatiu sobre fets criminals mentre que només representaven un 4% del total de delictes segons les estadístiques oficials.

En el treball espanyol que s'ha esmentat abans es confirma aquesta tendència. En el període comprès entre els anys 2000 i 2003, els discursos mediàtics sobre temes penals van sobrerrepresentar la realitat criminal i van tenir una incidència en la percepció de la inseguretat ciutadana. Aquest estudi permet confirmar l'existència d'un procés d'«establiment de l'agenda» des dels mitjans de comunicació, amb un impacte sobre l'opinió pública, tot i que l'impacte és limitat i no arriba al punt que la societat espanyola assenyali la preocupació per la criminalitat com el problema social. Segons aquest estudi, es confirma la tesi que els mitjans van influir activament en l'impuls i legitimació de les reformes penals de signe involutiu de l'any 2003, la qual cosa va associada a un retrocés de la racionalitat legislativa i de la política criminal racional.

7. Fenomenologia criminal

Els manuals de criminologia s'ocupen sovint de les «formes del delictes» o de la fenomenologia criminal. Les necessitats de classificació no són les mateixes per a la criminologia que per al dret penal i, per tant, els criteris no són els mateixos. La part especial dels codis penals conté el catàleg de tots els tipus delictius, que es poden trobar agrupats i ordenats segons diversos criteris, tot i que actualment el criteri predominant és el que té relació amb el bé jurídic protegit. El catàleg legal d'infraccions proporciona una base orientativa indubtable, tot i que la teoria criminològica, d'acord amb les exigències relacionades amb l'explicació i l'anàlisi dels delictes, se serveix d'altres criteris.

Les formes del delictes que han suscitat normalment més interès des del punt de vista de l'estudi empíric han estat la delinqüència violenta, la delinqüència sexual i la delinqüència patrimonial. Dins d'aquests tres sectors s'han anat obrint pas distincions fonamentals o àmbits que han rebut una atenció especial, com, dins de la delinqüència sexual, les agressions sexuals contra adults o els abusos sexuals de menors. Els aspectes referits a l'autor i a la víctima, la prevenció, el tractament dels infractors o l'atenció a les víctimes presenten diferències evidents en els dos casos. També és bàsica la distinció, dins de la delinqüència patrimonial, entre els furts i robatoris i les defraudacions. En la criminalitat violenta, han sorgit àmbits i dominis conceptuals nous, que es corresponen amb l'evolució social i de les sensibilitats, com la violència domèstica o intrafamiliar, la violència en la parella o la violència de gènere. L'opció per una denominació o una altra sovint està condicionada ideològicament.

D'altra banda, la criminologia ha elaborat distincions que no tenen a veure amb les classificacions fenomenològiques més o menys mimètiques dels conceptes juridicopenals i reflecteixen la visió tradicional centrada en el delinqüent. Així, des del segle XIX es distingeix entre delinqüents ocasionals i habituals, amb receptes substancialment diferents respecte al tractament de tots dos tipus d'infractors. La delinqüència habitual ha estat sempre un dels temes de més interès, en què s'han estudiat els factors d'associalitat, professionalització, carrera delictiva i quina classe de resposta requereix una classe de delinqüència convertida en mal crònic i per al qual la reacció institucional, basada en el càstig, mostra un cop i un altre el seu fracàs.

També ha estat un camp principal d'estudi la delinqüència juvenil. Sempre ha estat clar l'interès d'aquest problema, per dues raons perfectament comprensibles: la tendència més elevada a delinquir dels joves en comparació dels adults i l'impacte potencial a llarg termini de la manera com s'abordi el problema de la delinqüència juvenil. Afavorir el desistiment en la carrera criminal i evitar

la cronificació de conductes que poden quedar limitades al problema inherent a la conflictivitat de la vida adolescent són objectius socials de màxima importància.

Entre els fenòmens delictius que han passat a resultar atractius a la criminologia en els darrers temps hi ha la delinqüència econòmica, en què s'han fet passos endavant des de les primeres aproximacions teòriques a la delinqüència de coll blanc en l'obra de Sutherland (1934), la corrupció o la delinqüència ambiental. Algunes d'aquestes formes delictives, com la corrupció o certes classes de delinqüència dels poderosos, tenen arrels en delictes clàssics que havien despertat poc interès per part de la criminologia, mentre que d'altres es corresponen amb nous valors i necessitats de protecció pròpies de les societats industrials avançades, com els delictes ambientals i urbanístics, o amb valors socials emergents en una societat globalitzada, més plural i complexa, com els «delictes d'odi» (*hate crimes*) i de discriminació o les diverses formes d'assetjament (*stalking, bullying, mobbing*, etc.).

La globalització i la difusió de les tecnologies de la informació i la comunicació permeten explicar l'atracció cap a noves formes delictives, com la criminalitat organitzada, en les seves diverses manifestacions, la delinqüència transnacional, afavorida per la multiplicació de la mobilitat i les transaccions transnacionals que obliguen a enfortir els mecanismes de cooperació i a disposar d'instruments transnacionals de prevenció i lluita contra el crim, els delictes internacionals que tenen un impacte en el conjunt de la comunitat internacional o els delictes informàtics o cibercrims (Miró, 2013).

Resum

En aquest mòdul hem exposat els conceptes bàsics de què se serveix la criminologia per a l'estudi del problema del mesurament del delicte. El coneixement de la mesura del delicte és una de les necessitats a què ha de fer front la recerca criminològica, per la qual cosa ha hagut de desenvolupar mètodes i instruments propis que permetin compensar les insuficiències de les dades oficials procedents de les denúncies davant de la policia o d'altres institucions.

A més d'una aproximació a la metodologia de les enquestes de victimització, hem presentat alguns resultats que han permès obtenir un coneixement bàsic de l'evolució i de les formes de delinqüència en l'àmbit internacional, europeu, espanyol i català. La comparació entre les diverses dades i alguns dels elements de reflexió i anàlisi que hem ofert han de permetre que l'estudiant pugui elaborar un discurs propi i una opinió crítica sobre el fet criminal més enllà dels prejudicis i estereotips que tan sovint condicionen negativament la visió del problema criminal i la resposta social que requereix.

Activitats

1. Consulteu els documents disponibles a Internet de l'Enquesta de seguretat de Catalunya i l'Enquesta de victimització de la ciutat de Barcelona, i compareu la metodologia i els resultats obtinguts.

2. Reviseu els factors que s'acostumen a indicar com a rellevants a l'hora d'explicar la reducció de la delinqüència als països industrialitzats durant la dècada de 1990 i els primers anys del segle XXI i valoreu de quina manera aquests factors poden haver incidit d'una manera diferencial a Espanya i a Catalunya en comparació d'altres països.

Exercicis d'autoavaluació

1. Un dels problemes principals de l'estadística oficial com a font de coneixement de la criminalitat és...

- a) l'elaboració estadística dels resultats.
- b) la xifra fosca de la delinqüència.
- c) que els estats es neguen a subministrar informació sobre la delinqüència.
- d) la por al delictes.

2. L'Enquesta nacional sobre el delictes s'efectua als Estats Units des de...

- a) 1918.
- b) 1948.
- c) 1972.
- d) 1990.

3. Les enquestes de victimització han estat criticades perquè...

- a) són sistemàticament manipulades pels governs.
- b) no són elaborades per experts amb coneixements estadístics.
- c) reflecteixen uns índexs de criminalitat més elevats dels reals, perquè les persones entrevistades normalment exageren sobre els delictes que han sofert.
- d) no permeten fer aflorar determinats àmbits de victimització.

4. La taxa d'incidència és...

- a) el percentatge de persones que han estat victimitzades en un territori determinat durant un any.
- b) el nombre de delictes per cada cent persones que s'han produït en un territori determinat durant un any.
- c) el nombre de persones que han estat revictimitzades durant un any en un territori determinat.
- d) la quantitat de delictes per cada cent persones que han estat registrats oficialment durant un any.

5. Per què es diu que hi ha causes demogràfiques de la disminució de la criminalitat als països industrialitzats a partir de la dècada de 1990?

- a) Pels fenòmens migratoris.
- b) Per l'envelliment de la població i la disminució de la població juvenil.
- c) Per l'augment de la població femenina.
- d) Per la concentració de població.

6. Com evoluciona la taxa de denúncia segons les enquestes de victimització a Espanya en els darrers anys?

- a) Es manté estable.
- b) Experimenta una reducció moderada.
- c) Experimenta un increment moderat.
- d) Presenta oscil·lacions brusques.

7. Una característica de l'evolució de la criminalitat a Catalunya durant els primers anys del segle XXI, segons les enquestes de victimització, que la diferència dels resultats de les enquestes a Espanya és que...

- a) la criminalitat evoluciona a la baixa.
- b) no hi ha prou dades per a detectar una tendència clara diferent de l'espanyola, perquè es disposa de més dades del conjunt de l'Estat.
- c) la criminalitat té un augment molt destacable.
- d) la criminalitat es manté estable, amb una tendència, no del tot consistent, a l'alça.

8. La por al delictes és...

- a) un fet irracional que interfereix en la política criminal que no és objecte d'interès per a la criminologia.
- b) la probabilitat de ser víctima d'un fet delictiu com a fet rellevant per a la prevenció del delictes.
- c) el conjunt d'estats emocionals, actituds i percepcions relacionats amb el temor de ser víctima d'un delictes, que constitueix per si mateix un objecte d'interès científic.
- d) el tant per cent en què es mesura el risc de revictimització.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. b

2. c

3. d

4. b

5. b

6. c

7. d

8. c

Glossari

delicte transnacional *m* Delicte la preparació, realització o efectes del qual s'estenen més enllà de les fronteres estatals i requereix estratègies de prevenció i resposta de caràcter supraestatal o interestatal.

enquesta de victimització *f* Enquesta feta a una mostra del conjunt de la població d'un territori que té com a objectiu conèixer els fets delictius i les formes de la victimització produïts durant un període determinat, la por al delicte i les actituds punitives.

falta *f* Infracció penal de menys gravetat enjudiciada pels tribunals segons un procediment més senzill i castigada amb penes lleus. També es coneix com a contravenció.

por al delicte *f* Conjunt d'emocions relacionades amb el risc percebut de ser víctima d'un fet delictiu.

taxa de criminalitat *f* Nombre de delictes per mil habitants registrats oficialment en un any en un territori determinat.

taxa d'incidència *f* Quantitat de delictes per cent habitants que han tingut lloc en un territori determinat durant un any.

taxa de denúncia *f* Nombre de víctimes de fets delictius que els denuncien a la policia.

taxa de victimització *f* Nombre de persones per cent habitants que han estat víctimes d'algun delicte en un territori determinat en el període d'un any.

xifra fosca de delinqüència *f* Nombre de delictes no coneguts oficialment perquè no han estat denunciats.

Bibliografia

Aebi, M.; Linde, A. (2010). «El misterioso caso de la desaparición de las estadísticas policiales españolas». *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología* [en línia]. <<http://criminet.ugr.es/recpc/12/recpc12-07.pdf>>

Díez Ripollés, J. L.; García España, E. (dir.) (2009). *Encuesta a víctimas en España*. Màlaga: Instituto Andaluz Interuniversitario de Criminología.

Dijk, J. J. M. van; Manchin, R.; Kesteren, J. van; Nevala, S.; Hideg, G. (2005). *The burden of crime in the EU*.

García Arán, M.; Botella Corral, J. (dir.) (2008). *Malas noticias: medios de comunicación, política criminal y garantías penales en España*. València: Tirant lo Blanch.

García España, E.; Díez Ripollés, J. L.; Pérez Jiménez, F.; Benítez Jiménez, M. J.; Cerezo Domínguez, A. I. (2010). «Evolución de la delincuencia en España: Análisis longitudinal con encuestas de victimización». *Revista Española de Investigación Criminológica* (vol. 8, núm. 2, pàg. 1-27).

Luque, E. (2006). «Las encuestas de victimización». A: E. Baca, E. Echeburúa i J. M. Tamarit (coord.). *Manual de victimología*. València: Tirant lo Blanch.

Muñoz-Rivas, M. J.; Graña, J. L.; O'Leary, K. D.; González, P. (2007). «Physical and psychological aggression in dating relationships in Spanish university students». *Psicothema* (núm. 19).

Pérez Cepeda, A. I.; Benito Sánchez, D. (2013). «Estudio de los instrumentos existentes para medir la delincuencia». *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología* (núm. 15-08, pàg. 08:1-08:34).

Redondo, S. (2001). «La delincuencia y su control: realidades y fantasías». *Revista de Derecho Penal y Criminología*. UNED (núm. 8).

Serrano Maíllo, A. (2009). *Introducción a la criminología* (6a. ed.). Madrid: Dykinson.

Adreces web

Estadístiques de les Nacions Unides sobre el delictes i la justícia

Web de l'ONUDD

